

REGUŁA ZRZESZENIA Z QUMRAN

Wśród rękopisów znalezionych w I. grocie koło Chirbet Qumran w 1947 r. znajduje się dokument, któremu nadano nazwę „*The Manual of Discipline*”. Manuskrypt jest obecnie w posiadaniu państwa Izrael. Wykupił go syn niedawno zmarłego prof. E. L. Sukenika, generał Yigael Yadin od syryjskiego metropolity Atanazego Y. Samuela¹⁾.

Ze względu na wielką wartość tego dokumentu dla poznania idei religijno-moralnych, jakie ożywiały Izraelitów przed wystąpieniem Chrystusa, „Podręcznik nauki”, zwany też popularnie „*Manuale Disciplinae*” budził od początku szczególniejsze zainteresowanie wśród uczonych i to już wtedy, kiedy był znany tylko z fragmentów. Zaciekawienie to wzrosło od 1951 r., gdy udostępniono uczonym badanie całego „Podręcznika” przez wydanie fototypiczne. „*Podręcznik*” opracowali i wydali w New Haven uczeni Amerykańskiej Szkoły Badań Wschodu, M. Burrows, J. Trever i W. Brownlee. Niezwłocznie dokonano przekładów na języki: łaciński²⁾, francuski³⁾, angielski⁴⁾, oraz niemiecki⁵⁾.

1. OPIS DOKUMENTU

Serek-ha-Yahad, albo *Manuale Disciplinae* zostało napisane na skórze o wymiarach 186 × 24 cm. Tekst składa się z jedynastu kolumn szerszych i węższych, z których każda zawiera

¹⁾ Por. Associated Press z dnia 22 lutego 1955 r.

²⁾ J. T. Milik, *Verbum Domini*, 29 (1951) 129—158.

³⁾ G. Lambert, *Nouvelle Revue Theologique*, 74 (1951) 933—975.

⁴⁾ W. H. Brownlee, *Bulletin of the American Schools of Oriental Research, Supplementary Studies*, X—XII, 1951.

⁵⁾ K. Schubert, *Zeitschrift für katholische Theologie*, 74 (1952) 41—57. (Podaje tłumaczenie G. Molina).

od 22 do 27 wierszy. Pismo ciągle, mniej staranne niż w innych dokumentach razem z nim odkrytych. Znaki marginesowe podobne do znaków Izajasza I. Trudno odróżnić „jod” od „waw”. Tekst uległ częściowemu zniszczeniu. Zakończenie zachowało się, natomiast brak początku tak, iż Manuale rozpoczyna się w połowie zdania. Największą jednak trudność sprawiają liczne korekty. Szczególnie charakterystyczną jest pod tym względem kolumna siódma, na której wyraźnie widać ślady wymazywań i poprawek. Pochodzić one mogą od samego pisarza, który przypuszczalnie pomylił się przy przepisywaniu. Zauważyć można nadto ślady nowej redakcji poszczególnych części tekstu. Styl ciężki i trudny. J. T. Milik⁶⁾, po szczegółowym omówieniu owych cech języka Manuale Disciplinae, reasumuje swe uwagi na ten temat stwierdzając, iż można mówić o tożsamości języka Reguły z językiem innych manuskryptów znad Morza Martwego. Nie jest to język biblijny, lecz pozabiblijny, z pogranicza języka hebrajskiego i Miszny. Ortografia jest z tego względu podobna do tej, jaką spotykamy w księgach Samuela, Królewskich, czy Pentateuchu samarytańskim, równocześnie jednak zawiera podobieństwa z gramatyką księgi Kronik, Eklezjastesa, Estery, Daniela, Syracha i językiem Miszny.

Trudno określić czas powstania dokumentu. Dane paleograficzne nie są pewne⁷⁾. Trudność ta jest o wiele większą dlatego, że brak materiału porównawczego W. F. Albright⁸⁾ uważa, iż Manuale pochodzi z drugiej połowy pierwszego wieku przed Chr. Może mieć jednak rację J. C. Trever⁹⁾ podając lata 50—25 przed Chr., lub S. Birnbaum¹⁰⁾, uważając je za wytwór drugiego

⁶⁾ Art. cyt. 133—134.

⁷⁾ Por. G. Vermès, *Les manuscrits du Désert de Juda*, Paris, 1954, 37: „La paléographie reste en toute circonstance, une science délicate: l'écriture ne suit jamais des règles mécaniques...”

⁸⁾ On the Date of the Scrolls from Ain Feshkha and the Nash Papyrus, *BASOR*, 115 (1949) 10—19.

⁹⁾ *BASOR* 113 (1949) 19.

¹⁰⁾ *BASOR* 115 (1949) 22.

wieku przed Chr., czy wreszcie G. Vermès¹¹⁾, określając czas powstania w sposób jeszcze bardziej niezdecydowany: na dwa ostatnie wieki istnienia drugiej świątyni.

2. TREŚĆ MANUALE DISCIPLINAE

G. Molin¹²⁾ podał osobno treść każdej z jedenastu kolumn. Trudno mu było uniknąć przy tym niejasności i powtórzeń. Syntetyczne jej ujęcie wydaje się bardziej racjonalne. Treść Manuale Disciplinae można podzielić na cztery grupy:

I. Reguła

- Reguła zawiera:
1. Przepisy doktrynalne
  2. Przepisy moralne
  3. Przepisy regulujące życie gospodarcze.

Przepisy doktrynalne. Nauka Zrzeszenia jest świętą. Kto przeciw niej występuje, podlega surowej karze. Przekroczenie przypadkowe powodowało częściową izolację, zaś rozmyślne — wykluczenie z Zrzeszenia. Odnosiło się to do członków, którzy do niego należeli przez czas dłuższy; nowicjuszom wybaczano łatwiej.

Przepisy moralne. Wszelkie niestosowne zachowanie się, wmieszanie się w rozmowę, sen w nieodpowiednim czasie, wszelką nieprzyzwoitość surowo karano. Na członków nałożony był obowiązek studium Pisma św. Studium to było indywidualne i zespołowe. Rezultat badań indywidualnych poddawano Zrzeszeniu pod dyskusję. Kto chciał wtedy zabrać głos, musiał przedtem otrzymać na to zgodę starszych. Opracowana nauka Zrzeszenia, choć była podawana wszystkim członkom, nie mogła być przekazaną nikomu spoza Zrzeszenia. Był to pewien rodzaj „disciplinae arcani”. O znaczeniu, jakie przypisywano studium Pisma św. można sądzić również z faktu, iż już z dziesięciu

¹¹⁾ Dz. cyt. 38. Por. też: P. Arbez, *The New Hebrew Manuscripts*, art.: *The American Ecclesiastical Review*, 122 (1950) I, 31.

¹²⁾ *Die Söhne des Lichtes*, München, 1954, 95—97.

członków, którzy należeli do Zrzeszenia należało wybrać jednego, aby całkowicie się temu studium poświęcił. Pierwszeństwo mieli kapłani. Od dawna zresztą byli nauczycielami prawa.

Przepisy regulujące życie gospodarcze. Jak siła umysłu winna być oddana dla dobra całej społeczności, tak też i własność majątkowa. Wszystko to, co posiadał nowowstępujący musiał oddać na rzecz wspólnoty. Charakterystyczne są stopnie tego przejmowania dóbr nowowstępującego. W pierwszym roku próby miał się kandydat utrzymać z własnych funduszów. Był uważany za nieczystego, a to stanowiło przeszkodę w stykaniu się z innymi członkami Zrzeszenia. Po rocznym „nowicjacie” oddawał swój majątek, ale nadal pozostawał prawnym jego właścicielem. Równocześnie jednak pracował na rzecz Zrzeszenia. Jakiego rodzaju była ta praca — Manuale *Disciplinae* nie wspomina. Dawała ona prawo uczestniczenia we wspólnych ucztach. Wykroczenia przeciw własności Zrzeszenia były ostro karane. Trzeba również zauważyć, że każdy z członków miał pewną swoją wyłączną własność. Było nią ubranie i mieszkanie. Posiłki były wspólne, skromne. Napój, o którym wspomina Manuale 6, 5—6, a którego nowicjuszom używać nie było wolno, miał na celu nie tylko ugaszenie pragnienia, ale coś więcej: był to jakiś napój rytualny.

II. Formuła przyjęcia

Specjalną grupę przepisów Manuale *Disciplinae* stanowi regulamin przyjęcia do Zrzeszenia. W przyjmowaniu tym można wyróżnić pewne stopnie. Kandydat poddaje się egzaminowi starszych. Badane są jego kwalifikacje umysłowe i moralne. Gdy kandydat daje gwarancję przyjęcia dyscypliny Zrzeszenia, przełożony wyraża zgodę „*by się zwrócił ku prawdzie, a odwrócił od niegodziwości*” (6, 13). Ceremonię przyjęcia określa Reguła w kolumnie piątej (7—10). Ryt ów zawiera przepis wylicznania przez kapłanów i lewitów błędów Izraela. Ceremonia zawiera również błogosławieństwa odnoszące się do członków

„Zrzeszenia Bożego”. Zrzeszenie wymaga całkowitego nawrócenia od nowowstępujących. Grzech hipokryzji uważany jest za ciężki (2, 11—18). Nowicjat trwa dwa lata. Pierwszy rok, to „*czas pouczenia*”. Kandydat związany jest ze Zrzeszeniem dość luźno. Rok drugi dawał pewne prawa: np. wspólność stołu i majątku (6, 13—23). Przyjęty ślubował całkowitą wierność prawu Mojżeszowemu i regule Zrzeszenia¹³).

III. Zarząd Zrzeszenia

Każda „dziesiątka” jest kierowana przez kapłana (6, 3—4). Kapłan ów pochodzi z „synów Aarona”: „Synowie Aarona” dysponowali również opłatami i majątkiem (9, 7). Kapłani zaś z linii Sadoka są nadzorcami nadrzędnymi (5, 2—9). „Wielcy” (*grandes*) sprawują władzę nad całością. Przyjmują nowych członków (6, 8—23). Oni nakładają kary za wykroczenia (6, 24; 7, 25; 8, 16—19; 8, 21—9,2). Zrzeszenie posiada radę najwyższą złożoną z dwunastu członków świeckich i trzech kapłanów. Rolą ich jest zajmowanie stanowiska w sprawach nauki, sądowych i administracyjnych (8, 1—4). Ci, którzy sprzeciwiają się władzy podlegają karze najwyższej — całkowitego wykluczenia z Zrzeszenia (7, 17). W wypadku małego wykroczenia wymierza się winnemu karę mniejszą (6, 26).

IV. Hymny

Pewną odrębnością odznaczają się trzy ostatnie kolumny Reguły. Są to hymny. Pierwszy hymn jest poświęcony konieczności pełnienia woli Bożej (9, 24—25), drugi zatytułowany został przez J. T. Milika¹⁴): „*omni die benedicendus Deus*” (9, 26—10, 4). Po nim następuje hymn wzywający do oddawania czci

¹³) Możliwe, iż badania wykażą istnienie na terenie Zrzeszenia dwóch jego odmian. Różnica polegałaby m.in. na zachowaniu lub niezachowaniu celibatu.

¹⁴) Art. cyt. 153.

Bogu (10, 5—11, 15). Modlitwa końcowa (11, 15—22) jest równocześnie zakończeniem całego rękopisu.

Charakteryzując ogólnie przepisy stwierdzić można, że wskazują one raczej na stadium początkowego rozwoju Zrzeszenia. Wiele spraw miało rozsądzać całe Zgromadzenie, co wydaje się niemożliwe w wypadku, gdyby należała do niego wielka liczba członków.

Różnice w interpretacji Pisma św. nie zaznaczają się jeszcze wyraźnie. Podstawy owych różnic są już budowane tak, że spodziewać się można na podstawie nauki Manuale Disciplinae odstępstwa od ortodoksji. W komentarzu do Habakuka ów konflikt między judaizmem prawowitym a nauką Zrzeszenia jest bardzo wyraźny.

3. TEOLOGIA ZRZESZENIA

I. *Teodycea*. Wszystko Bóg uczynił. Wszystko, co się dzieje, i dziać się może, Bóg przewidział. Nie może być w tym żadnej zmiany (3, 15—18).

II. *Angelologia*. Nauka o aniołach rozwinięta została bardzo szeroko. Reguła dzieli ich na dwie klasy: aniołów dobrych, tj. aniołów światłości, oraz aniołów złych, tj. duchy ciemności. Belial, przywódca złych aniołów, jest wrogiem nie tylko ludzi ale i Boga. (3, 19—4, 14).

III. *Eklezjologia*¹⁵). Celem Zrzeszenia jest cześć Boga i Jego Imienia. Każdy rok, miesiąc, tydzień, dzień winien być Bogu oddany (10). Członkowie Zrzeszenia winni przykładnie wypełniać przykazania Boże. (Należy zaznaczyć, że różnice między judaizmem prawowitym a nauką Zrzeszenia nie dotyczą spraw ściśle teologicznych, lecz halachicznej interpretacji niektórych przepisów prawnych). Uznać należy pierwszeństwo kapłanów i wartość ofiary. Godności kapłańskiej nie dorównuje nawet godność króla. Zrzeszenie przygotowuje świętą wojnę. Wskazuje na to wyraźnie wojskowy charakter Zrzeszenia. Nikt nie wie, kiedy taką wojnę trzeba będzie rozpocząć. Utrzymaniu owego wojskowego charakteru Zrzeszenia dopomagają wspólne

¹⁵) Taki tytuł nadał G. Molin (dz. cyt. 138) jednemu z rozdziałów.

modlitwy i posiłki. Posłuszeństwo i modlitwa urastają do wartości, jaką mają ofiary krwawe; samozaparcie jest nawet czymś więcej, niż ofiarowanie życia zwierząt. Świątynia została znieważona przez kapłanów, którzy nie przestrzegali czystości rytualnej; najwyżsi kapłani byli świeckimi książętami. Świątynia została znieważona również przez zbrodnie w niej dokonane ¹⁶).

IV. *Mesjanizm*. Oczywiście nie można wyczytać w Manuale *Disciplinae*, ani w żadnym innym dokumencie z Qumran o zmartwychwstaniu, ani o wniebowstąpieniu Mesjasza, jak to sugeruje A. Dupont-Sommer ¹⁷). Oczekiwanie na Mesjasza jest jednak bardzo wyraźne. Manuale *Disciplinae* poucza (9, 11), iż przyjdą na ziemię mesjasze z rodu Aarona i Izraela. Mowa tu o dwóch Mesjaszach, podczas gdy Dokument Damasceński wspomina tylko o jednym Mesjaszu ¹⁸). Członkowie Zrzeszenia oczekują przed przyjściem Mesjasza jeszcze jakiegoś proroka. (Dokument Damasceński o przyjściu takiego proroka w ogóle nie wspomina. Wspomina natomiast o śmierci „Nauczyciela”. Jeżeli „prorok” i „nauczyciel” jest postacią identyczną, wynikałoby stąd, że Manuale *Disciplinae* jest dokumentem starszym od Dokumentu Damasceńskiego). Kto miał być owym prorokiem? Manuale o tym nie mówi. Według jednych miał być nim Eliasz. Inni twierdzą, iż Zrzeszenie oczekiwało raczej Mojżesza ¹⁹). On bowiem wprowadził prawo, tak bardzo cenione przez członków Zrzeszenia ²⁰).

V. *Eschatologia*. Liczne nieszczęścia spadające na naród zwracały go w nadziei do Boga. Nadzieja ta potęguje się w miarę wzrastających nieszczęść, a wśród nich pewnych przebły-

¹⁶) Aleksander Janneusz; wymordowanie 6000 ludzi na terenie świątyni.

¹⁷) *Aperçus préliminaires sur les manuscrits de la Mer Morte*, Paris, 1950, 121. Wspomniany profesor historii religii w Sorbonie Paryskiej widzi zresztą całkowitą analogię między chrześcijaństwem a Zrzeszeniem z Qumran. Twierdzi, że tu należy szukać jego początków. Zdania swego nie zmienił i w drugim wydaniu swej książki: *Nouveau aperçus...*, Paris, 1953.

¹⁸) Dam. A. 15, 3; B. 9, 29.

¹⁹) Por. G. Molin, dz. cyt. 150.

²⁰) Por. G. Molin, dz. cyt. 150—157

sków nadchodzącego czasu łaski. Obecnie Zrzeszenie żyje w czasach złych. Poprzedzają one czasy Bożego Królestwa. Tymczasem panuje duch ciemności. Uczeni widzą tu zależność od iranizmu ²¹⁾ (nauka o dwóch pierwiastkach). Należy tu zaznaczyć, że pierwiastek zły według Manuale Disciplinae pozostaje pod władzą Bożą.

4. STOSUNEK REGULY ZRZESZENIA DO KSIĄG NOWEGO TESTAMENTU

Zagadnieniem tym zajęli się liczni uczeni katoliccy i niekatoliccy ²²⁾. Powodem, który skłania uczonych do intensywnego badania dokumentów z Qumran, a Manuale Disciplinae w szczególności, to liczne podobieństwa między pismami Nowego Testamentu i tymi dokumentami. Paralelizm ten jest w wielu wypadkach zadziwiający.

E. Johnson ²³⁾ widzi w Dziejach Apostolskich zależność od Manuale Disciplinae tak wielką, iż wydawałoby się, że apostołowie byli członkami Zrzeszenia, gdyż na teren gminy chrześcijańskiej przenieśli chrzest z wody ²⁴⁾, praktykę wspólnej własności ²⁵⁾, jak również kary za jej naruszenie ²⁶⁾. Istnieje też podobieństwo w hierarchicznym sprawowaniu władzy ²⁷⁾. Wielka godność kapłaństwa w Dziejach Apostolskich porównana być może z godnością kapłanów Aarona i Sadoka ²⁸⁾.

²¹⁾ Por. G. Molin, dz. cyt. 155, oraz K. Schubert, Der Sektenkanon von En Fenscha und die Anfänge der jüdischen Gnosis, art.: Theologischer Literaturzeitung 78 (1954) 495—506.

²²⁾ Por. A. Metzinger, Die Handschriftenfunde am Toten Meer und das Neue Testament, Biblica 36 (1955) 463, dopisek; por. też: M. Burrows, The Dead Sea Scrolls, New York 1956, 326—345.

²³⁾ The Dead Sea Manual of Disciplin and the Jerusalem Church of Acts, ZAW 66 (1954) 106—120.

²⁴⁾ Por. Dz. Ap. 2, 38 oraz Manuale 4, 19—21.

²⁵⁾ Dz. Ap. 5, 1—11, oraz Manuale 1, 12; 6, 16—20.

²⁶⁾ Dz. Ap. 6, 7, oraz Manuale 6, 25.

²⁷⁾ Dwunastu Apostołów, z tych trzech: Piotr, Jan i Jakub stanowią trzon, por. Manuale 8, 1.

²⁸⁾ Dz. Ap. 6, 7, oraz Manuale 2, 20; 5, 2—9; 6, 3.

Relacje ewangelistów i św. Pawła, oraz teksty o łamaniu chleba w Dziejach Apostolskich dają podstawę do porównania uczty Eucharystycznej z ucztą Zrzeszenia²⁹⁾. Wszak uczta w Qumran składała się z chleba i napoju (*tiroš*); miało miejsce łamanie chleba, błogosławieństwo kapłańskie nad potrawami; uczta miała charakter sakralny, o czym świadczy zakaz uczestniczenia w niej tym, którzy odbywali pierwszy rok nowicjatu. Porównanie to czyni się jednak nieśmiało. Między innymi sprawia trudność zidentyfikowanie wina z owym napojem, który mógł pochodzić z winogron, lecz nie był sfermentowany³⁰⁾, albo, co jest jeszcze bardziej prawdopodobne iż był to sok daktylowy. O tej trudności wspomina również E. Johnson³¹⁾.

Z niektórych tekstów Dziejów Apostolskich³²⁾ wynika, że stosunek apostołów do świątyni jerozolimskiej jest przychylny. Inne teksty, a zwłaszcza 1. Piotra 2,5 oraz Hebr 13, 15 wydają się temu przeczyć. Mówią one raczej o ofierze duchowej, której wartość tak bardzo podkreśla Manuale 8, 9 i 9, 16. Ofiary składane w świątyni nie spełniają swej roli jednoczenia i usprawiedliwienia³³⁾.

W marcu 1955 r. A. Metzinger wygłosił referat w Papieskim

---

²⁹⁾ Mt. 26, 26—29; Mk. 14, 22—25; Lk. 22, 14—20; I. Kor. 11, 23—26; Dz. Ap. 2, 42. 46, oraz Manuale, 6, 2—6.

³⁰⁾ Por. F. Zorell, *Lexicon hebraicum et aramaicum Veteris Testamenti*, 1955, 898, oraz W. Gesenius, *Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch*, Leipzig 1921, 877.

³¹⁾ Art. cyt. 112. Por. też: K. G. Kuhn, *Über den ursprünglichen Sinn des Abendmahles und sein Verhältnis zu den Gemeinschaftsmahlen der Sektenschrift*, art.: *Evangelische Theologie* Mai/Juni 1951, 508—527; W. Marxen, *Der Ursprung des Abendmahls*, *Evangelische Theologie* 7 (1953) 293—303; H. Lessig, *Die Abendmahlssprobleme im Lichte der neutestamentlichen Forschung seit 1900*, Bonn 1953, 150n, oraz uwaga 530 na str. 442.

³²⁾ Dz. Ap. 2, 46; 3, 11.

³³⁾ Por. J. Carmign, *L'utilité ou l'inutilité des sacrifices sanglants dans la „Regle de la Communauté“ de Qumran*, *Revue Biblique* 63 (1956) 524—522, a zwł. 529—530, oraz J. Baumgarten, *Sacrifices and Worship among the Jewish Sectarians of the Dead Sea (Qumran) Scrolls*, art.: *Harvard Theological Review* 46 (1953) 141—157.

Instytucie Biblijnym na temat współzależności manuskryptów z Qumran i ksiąg Nowego Testamentu ³⁴). Widzi on podobieństwo na gruncie organizacji, karności i prawa. Podobne zresztą pod tym względem są spostrzeżenia E. Johnsona ³⁵). Ciekawe uwagi dotyczące liturgii i kultu wypowiada A. Metzinger. Opierając się na artykule J. A. Jungmanna ³⁶) wykazuje podobieństwo z godzinami modlitw u pierwszych chrześcijan. Kalendarz używany przez Zrzeszenie może, według autora, wyjaśnić sławną trudność tyczącą chronologii Ostatniej Wieczery oraz Męki Chrystusa ³⁷).

Z łatwością można również dostrzec podobieństwa w pojęciach św. Jana, Łukasza, Pawła, np. *σαρξ, σωμα της σαρκος, σαρξ αμαρτιας, κληρος, πειρασμος, αληθεια, μυστηριον, φως, σκοτος*.

G. Molin zestawił nawet sporą liczbę zdań Nowego Testamentu z *Manuale Disciplinae* ³⁸). Tenże autor mówi również, że wystarczy w liście do Efezjan i w 1. Piotra skreślić imię Chrystusa, a zauważyć można całkowite podobieństwo z pismami z Qumran ³⁹). Według K. G. Kuhna manuskrypty z Qumran są zasadniczym fundamentem ewangelii Janowej, a zmodyfikowanej formie także i Pawłowej teologii, jak również wszystkich ustępów Pisma św. Nowego Testamentu tyczących moralności ⁴⁰).

Oczywiście, biorąc pod uwagę, iż Zrzeszenie, od którego „*serek-ha-yahad*” pochodzi, żyło w Palestynie na przełomie naszej ery, że na tym terenie również powstało, wydaje się

³⁴) Por. art. cyt. 457, uwaga 1. Jest to przedruk owego referatu.

³⁵) Art. cyt. 106—120.

³⁶) *Altchristliche Gebetsordnung im Lichte des Regelbuches vom En Fešcha*, art.: *Zeitschrift für katholische Theologie*, 75 (1953) 215—219.

³⁷) Możliwe, że autorowie ewangelii synoptycznych podawali chronologię według kalendarza używanego na terenie gminy Zrzeszenia w Qumran.

³⁸) Dz. cyt. tabela I.

³⁹) Dz. cyt. 176.

⁴⁰) „...Mutterboden des Johannesevangeliums und in modifizieren Form auch der paulinischen Theologie, und aller paränetischen Abschnitte des Neuen Testaments“; por.: *Die in Palästina gefundenen hebräischen Texte und das Neue Testament*, art.: *Zeitschrift für Theologie und Kirche* 47 (1950) 209—211.

prawie niemożliwe, by tego rodzaju fakt nie uwidaczniał się w pismach pierwszej generacji chrześcijaństwa, a zwłaszcza Nowego Testamentu⁴¹⁾. Słusznie też można przypuszczać, że Jan Chrzyciel między swoimi słuchaczami miał również ludzi z Qumran⁴²⁾, że Zeloci wywodzą się spośród członków Zrzeszenia, że kazanie na górze (Mt. 5—7; Łk. 6, 20—49) ze względu na tych, spośród których rekrutowali się również członkowie owej społeczności musi mieć podobną problematykę moralną⁴³⁾. Wnioski z owych porównań nie mogą jednak iść zbyt daleko.

Obecnie uważa się za konieczne porównanie Manuale Disciplinae i innych dokumentów z Qumran nie tylko z pismami Nowego Testamentu, ale i z pismami apokryficznymi tego okresu⁴⁴⁾. Wysiłki uczonych przyniosą jeszcze — jak można się spodziewać wiele cennych spostrzeżeń.

Lublin,

Ks. JAN ŁACH

---

⁴¹⁾ Por. J. P. Audet, *Affinités littéraires et doctrinales du Manuel de Discipline*, *Revue Biblique* 59 (1952) 219. Por. też: F. Nötscher, *Gesetz der Freiheit im Neuen Testament und in der Mönchsgemeinde am Toten Meer*, art.: *Biblica* 34 (1953) 193—194, oraz: W. Nauck: *Lex insculpta in der Sektenschrift*, art.: *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft* 64 (1955) 138—140.

⁴²⁾ Por.: A. Metzinger, art. cyt. 471. Odległość od terenu działalności św. Jana Chrzyciela wynosiła ok. 10 km. Według J. Smitha, *Les écrits du Nouveau Testament et les textes de Qumran*, (art.: *Revue des Sciences Religieuses* 29 (1955) 381—401; 30 (1956) 55—74; 261—282) stwierdzić można, że poprzednika Chrystusowego i ludzi z Qumran traktować należy oddzielnie. Podobieństwa dostrzeżone między Janem a Synami Sadoka wpływają według autora cytowanego artykułu, z interpretacji tekstu Ezechiela 36, 25n. Potwierdza się to przypuszczenie i dlatego, że Zrzeszenie w Qumran, jak również cały naród izraelski żył na przelomie naszej ery nauk proroków. Ten wzgląd uzasadnia również autor cytowanej rozprawy.

⁴³⁾ Por.: W. D. Davies, „Knowledge“ in the Dead Sea Scrolls and Matthew 11, 25—30, art.: *Harvard Theological Review* 46 (1953) 113—139.

⁴⁴⁾ Por. G. Graystone, *The Dead Scrolls and the Originality of Christ*, New York 1956. Krótką recenzję tej książki zob.: *The Catholic Biblical Quarterly* 18 (1956) 392.